

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ МОТИВАЦІЇ ЕТНОСУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядаються питання етногенезу міжетнічних контактів населення, яке проживає на території України. Аспекти міжетнічних взаємодій у господарській діяльності та етнічні особливості у виборі трудового напрямку в період вступу України в глобалізаційні процеси й розвитку інформаційних технологій.

Ключові слова: етногенез, міжетнічна взаємодія, глобалізація, інформаційні технології.

Актуальність дослідження. Для подальшого розвитку й участі у світових процесах сучасна Українська держава має долучатися до глобалізаційно-інформаційних процесів, що відбуваються сьогодні у світі. Мова йде про початок, власне, нової ери – ери глобалізаційних перетворень та створення нового типу суспільства – інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство приходить на зміну індустріальному у країнах Європи та США і на зміну пострадянському – в країнах колишнього Радянського Союзу. Український етнос (народ) має свої національні особливості, в результаті взаємодій та взаємовпливів народів, що проживають нині в Україні, сформувалося специфічне суспільство, яке має свої особливості: на ментальному рівні, в економічному житті, в характері господарської діяльності тощо.

Метою нашого дослідження є аналіз можливостей і наслідків міжетнічних взаємодій у сучасному українському суспільстві в контексті участі України в глобальних світових процесах і виникнення глобалізаційно-інформаційного суспільства.

КУЧІН Я.Г.,
Європейський університет,
Житомирська філія,
кафедра
соціально-гуманітарних
дисциплін

Ступінь розробленості проблеми. Питанням особливостей трудової мотивації етносу в інформаційному суспільстві займалися зокрема такі дослідники як, Ю.В.Бромлей у праці «Очерки истории этноса», «Этносоциальные процессы: теория, история, современность», Ю.В.Бромлей, О.И.Шкаратан «Национальные трудовые традиции – важный фактор интенсивного производства», Л.Н.Гумилев «Этногенез и биосфера земли», А.І.Кудряченко «Геополітичні виклики сучасної України», В.О.Корнієнко «Феномен глобалізації: теоретичний погляд на основні ідейні засади», Ф.Уэбстер. «Теории информационного общества» М.А.Козловець «Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації» та інші.

Виклад основного матеріалу. Етноси виникають у результаті об'єктивного розвитку історичного процесу, вони охоплюють багато поколінь людей, тобто є спадковими, маючи відносно перемінний склад. Одна з характерних властивостей етносу – стійкість [1]. Він є особливим видом спільності людей, яка утворилася історично і є особливою формою колективного існування, спільнота, яка формується й розвивається об'єктивним історичним шляхом, вона не залежить від волі окремих людей, які до неї входять, і здатна до стійкого багатівікового існування за рахунок самовідтворення. Головною умовою виникнення етносу є спільна територія та мова [2], тоді як етнічна спільність – це культурне утворення, яке склалося історично й усвідомлює себе як окреме ціле. Термін вживається для позначення етнічних одиниць (підрозділів) різного таксономічного рівня, які становлять етнічну структуру людства: основних одиниць етнічної класифікації – етносів, або народів, або етнічних одиниць «вищого» таксономічного рівня – утворень, що охоплюють кілька основних етнічних одиниць і характеризуються етнічними властивостями меншої інтенсивності, ніж кожна з таких складових одиниць (метаєтнолінгвістичні, метаєтноконфесійні, метаєтногосподарські спільності тощо) та спільностей «нижчого» таксономічного рівня – субетносів, які є складовими основних етнічних одиниць і в яких етнічні властивості виражені з меншою інтенсивністю, ніж в етносіві.

Як відомо, кожна людина може входити до кількох етнічних спільностей різного рівня ієрархії. Так, можна одночасно бути гуцулом (субетнос), українцем (етнос) і східним слов'янином (метаєтнолінгвістична спільність) [3]. Україна має поліетнічний склад населення. Тут живе 134 нації та народностей, найчисельнішими з яких є українці та росіяни (21,9%) [4, с. 168]. У результаті проник-

нення людини або групи людей до нового етнічного середовища, а частково і пристосування до цього середовища з метою співіснування та взаємодії відбувається процес адаптації. За своєю сутністю процес їхньої адаптації тісно пов'язаний із процесом соціалізації, інтеріоризації норм та цінностей нового соціального середовища, способів предметної діяльності, а також форм соціальної взаємодії, що склалися в ньому [2]. За твердженням Л. Гумільова, етнос має здатність до саморегуляції, у своєму історичному розвитку він динамічний і, відповідно, як тривалий процес, реалізується з найменшими затратами енергії, щоб підтримати своє існування. Усі живі системи чинять опір знищенню, тобто вони антиентропійні і пристосовуються до зовнішніх умов, наскільки це можливо [5, с.141]. Виникає наразі міжетнічна взаємодія, що відбувається як процес взаємодії в умовах відмінностей, властивих поліетнічним суспільствам. У міжетнічній взаємодії беруть участь як мінімум два суб'єкти, у даному випадку – етноси, етнічні меншини, їхні представники. Відбуваються міжетнічні контакти, міжетнічне спілкування, міжетнічні зв'язки, міжетнічні відносини. Дія перерахованих компонентів виявляється на двох рівнях: індивідуальному та груповому. Взаємодія відбувається передусім у таких напрямках: а) між домінантною й підпорядкованими етнічними групами населення; б) між представниками різних груп, які перебувають у статусі підпорядкованих. Різні форми взаємодії реалізуються у процесі виробництва, побуті, суспільному житті. Найінтенсивніше вона відбувається в етноконтактних зонах. У процесі міжетнічної взаємодії виявляються спорідненість і відмінності різних етнічних груп населення. Результатом міжетнічної взаємодії може бути етнічна сегментація, що часто-густо переростає у сепарацію, або ж етнічна інтеграція, що призводить до стирання явних відмінностей, до гомогенізації (однорідності) суспільства.

Важливо враховувати ту обставину, що домінантна група, як правило, використовує своє становище у суспільстві для нав'язування своїх культурно-естетичних цінностей та поведінкових орієнтацій, контролюючи й спрямовуючи у вигідне для себе русло дії підпорядкованих груп через відносини, політичні органи і т.д. [2]. В стилі життя етносу (одна з характеристик способу життя етносуб'єкта (етнічної групи або особи), яка фіксує стійко відтворювані риси, манери, звички, смаки, схильності в його соціальній поведінці та системі життєустрою) відбито певну міру свободи етносуб'єкта у виборі змісту і форм поведінки.

Стиль життя проявляється в особливостях організації прийомів і навичок трудової поведінки, у виборі кола спілкування, в характерних способах самовираження як у громадянському, так і приватному житті, у специфіці споживання товарів і послуг, в організації безпосереднього соціального та культурного середовища та ін. [3]. У науковій літературі зустрічається термін «етнічний бізнес». Цим поняттям позначається, з одного боку, підприємство, характерне для представників етнічних меншин у поліетнічному суспільстві, а з другого – культивування традиційних промислів, котрі властиві тому чи іншому етносові або його частинам, розташованим в іноетнічному середовищі. У західних країнах етнічний бізнес має назву малого або іммігрантського. Таке його визначення було зв'язане з тією обставиною, що іммігранти, які, наприклад, прибували до США, були обмежені у виборі сфери зайнятості і, як правило, концентрувалися у найменш престижних галузях. Поряд із цим іммігранти з тих чи інших країн виявляли себе вправними професіоналами у конкретних сферах зайнятості, як, наприклад, корейці – у вирощуванні та продажу овочів, мексиканці – у сфері ресторанного бізнесу, індіанці – у художніх промислах й досягли у цих сферах помітних успіхів. В Україні етнічний бізнес, оскільки його результати значною мірою залежать від етнокультурних та етнопсихологічних характеристик певного етносу, відіграє важливу роль у становленні дрібного й середнього підприємництва у перехідний період до ринкової економіки [2]. Велике значення й сьогодні в професійному розподілі праці мають етносоціальні процеси, викликані трудовим досвідом і культурними традиціями. Так, серед німців більш помітна, ніж у вихідців з інших країн, частка фермерського населення; емігранти з Великобританії дали США особливо багато гірняків, італійці – будівельників, греки – кондитерів; серед поляків особливо багато працівників автомобільної промисловості. Наприклад, японці будують свою систему менеджменту з організації промислового виробництва з урахуванням етнокультурних особливостей робочої сили [6, с. 204]. Американським етносоціологом М.Хехтером була розроблена теорія культурного поділу праці. Згідно з цією теорією представники тих чи інших етносів мають нахил до певного виду розумової чи фізичної праці і, займаючись саме нею, ефективно досягають найпомітніших успіхів. Теорія культурного поділу праці базується на етнокультурних та етнопсихологічних характеристиках груп чи індивідів. За умов нормального функціонування економіки й адекватного структурування

ринку праці, коли існує великий діапазон вибору сфер зайнятості й відсутня дискримінація недомінуючих груп населення за етнічними ознаками, ця теорія є позитивним механізмом регулювання виробничих відносин у поліетнічному суспільстві [2]. Етнічне господарювання, – явище, що перебуває в залежності від природних умов навколишнього середовища, в якому формувалася етнос (особливо на початковому своєму етапі, у його народу виробляються нахили та звички до певних способів у певних галузях господарювання. Українці вважаються добрими хліборобами, корейці – овочівниками, гренландці – риболовами, німці – оленеводами тощо. У цілому етнічне господарювання має свій господарський етос – домінуючі галузі чи навіть професії, навколо яких інші відіграють додаткову роль. Залежно від національного характеру, соціального устрою та природних умов виробляється етнічна схильність до індивідуальних чи колективних форм господарювання. Усе це мало чітко окреслені ознаки, коли господарство мало етнічно й державно замкнуті форми. Вплив цих факторів зберігався до певної міри і за умов продуктивної економіки. Та в епоху, коли основним товаром, а отже головним багатством, стає інформація, а міжнародний ринок розподілу праці – всепроникливим, етнічні ознаки господарювання ставатимуть надто непомітними [2]. Цілком зрозуміло, що для успішного сходження у світовому співтоваристві Українці як громадяни незалежної держави мають усвідомити себе в широкому геополітичному контексті, реально врахувавши провідні тенденції розвитку цивілізації, та розробити відповідну стратегію досягнення свого бажаного становища в континентальному і світовому вимірах [4, с. 167]. При визначенні шляхів і пропорцій ефективного соціально-економічного розвитку, на думку дослідників Ю. В. Бромлея та О. І. Шкаратана, суттєвою є роль етнічних особливостей трудового населення. Варіабельність господарської діяльності, на їхню думку, зумовлена своєрідністю економічної й політичної історії народу, яка багато в чому вплинула на їхню прихильність до певних галузей господарства, на особливості організації та управління в процесі праці, трудову мотивацію тощо. Ця варіабельність виявляє себе в специфічних етнокультурних трудових традиціях [7, с. 45–48]. Найбільш суттєвими чинниками формування таких традицій є рівень соціально-економічного розвитку народу та характер середовища його за мешкання. Ці чинники мають тривалу, інерційну дію, й навіть з їх зміною вплив етнокультурних традицій продовжує залишатись значним упродовж досить тривалого

часу [7, с. 49]. Являючи собою фундамент соціальної структури всього суспільства, трудова сфера відображає його головні особливості, сильні сторони, недоліки та протиріччя. Оптимальна структура трудового потенціалу, здатна розв'язувати народногосподарські завдання на рівні сучасних технологій, дає змогу державі посісти гідне місце серед економічно розвинених країн. Це показує успішний досвід Японії, Південної Кореї, Іспанії та інших країн, які за умов відсутності значної ресурсної бази, спираючись переважно на розвиток власного трудового потенціалу, зуміли в історично короткі терміни досягнути значного рівня економічного розвитку [8, с. 111–133].

Глобалізація – якісно нове явище на нинішньому етапі розвитку людства. Його пов'язують, з одного боку, з колосальним накопиченням капіталу окремими компаніями та країнами. З іншого – це зростаюча взаємозалежність населення Землі, процес, що об'єднує не лише економіку, а й культуру, інформаційну сферу, технології та управління. Передові технології допомагають переборювати будь-які відстані, зростає взаємозалежність держав, взаємопроникнення, а часом відбувається зрощування національних економік в інтеграційні структури. Разом із тим ця взаємозалежність підсилює уразливість світової системи від локальних і регіональних катаклізмів, тероризму, збоїв у роботі інформаційних систем. У 2000 р. Україна займала 24 місце у світі за рівнем глобалізації [9, с. 24, 26].

Те, що називається інформаційним суспільством, не більше ніж виробництво, обробка і передавання дуже великої кількості інформації про індивіда, нації, суспільство і процеси обміну в ньому, економіку і військову справу. Більшість цієї інформації створюється з метою задоволення потреб величезних корпорацій промислового розвитку країн у спеціальних сферах, їх бюрократію і командування військових сил [10, с.189].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в останні десятиріччя ХХ ст. привів не тільки до появи та поширення нових електронних засобів масової комунікації, а й до глобалізації комунікаційного процесу. Комп'ютерні технології, волоконна оптика, масова телефонізація, супутникове телебачення, мережа Інтернет стали підґрунтям створення глобального комунікативного простору, інших форм комунікації, іншої логіки обробки інформації, побудови текстового простору. Чи не найбільшим досягненням інформаційного суспільства є те, що завдяки створенню нового інформаційно-технологічного середовища інформація миттєво долає відстані. Власне, відстань для неї

практично не існує, вона стає доступною нині кожній людині в будь-якій точці планети [11, с.174].

Світовий інформаційний вибух спричинив переворот у суспільній свідомості, примусив по-новому мислити, шукати нові підходи у всіх сферах суспільного життя. В умовах глобалізації засоби масової інформації входять до концептуальної парадигми національних стратегій не лише держав, а й інших агентів глобалізації, де вони є не тільки умовою успішного їх функціонування у світових глобалізаційних процесах та одним із компонентів міжнародних впливів, а й важливим чинником утвердження позитивного іміджу [11, с.175]. Ринкові принципи, на думку Герберта Шиллера, працюють в інформаційній сфері так само, як і в капіталістичному суспільстві у цілому. Згідно з цим принципом кількість і (або) якість виробленої інформації безпосередньо залежить від того, чи є у відповідній області можливості прибутково її продати. Звідси висновок: тиск ринку особливо сильно проявляється в рішенні, яку інформацію слід виробляти, для кого і на яких умовах [10, с.183].

Сильний вплив ринку відчувається навіть щодо виникнення нових технологій. Щоб підтвердити важливість цього твердження, пригадаємо, як часто прихильники теорії інформаційного суспільства стверджують, що саме події в інноваційній сфері заклали підвалини нової ери. Інформаційні технології, хоча й відіграють вирішальну роль у формуванні інформаційного суспільства, самі при цьому зберігають свій нейтральний характер [10, с.183].

Корпорації, які домінують в інформаційній індустрії, обов'язково дотримуються ринкових принципів і будують свою виробничу політику, виробляючи продукцію, виробництво якої найбільш вигідне [10, с.184]. Як було зазначено вище, в епоху розвитку інформаційного суспільства, інформація стає капіталом, новою сферою зайнятості й отримання прибутку.

Спостерігаючи за значним зростанням обсягу інформації в останні роки, легко не помітити, яку роль при цьому відіграють ринкові фактори [10, с.187]. Та насправді інформаційна індустрія розвивається з урахуванням потреб ринку, автор має на увазі новий інформаційний ринок, галузь, яка вже сформована в країнах Заходу і проходить етапи формування і становлення в Україні.

Висновки. У результаті етнопроникнення народів (українці, росіяни) сформувалася сучасна етнічна спільнота України. Сучасне населення нашої держави складається із 134 національностей, найчисленнішими з яких є українці та росіяни (21,9%),

ця спільнота має свої етнічні особливості, які проявляються у розвитку ринкового життя держави, ставленні до світових глобалізаційних процесів. Набуваючи значних масштабів, світовий глобалізаційний процес стосується без винятку всіх країн, – розвинутих, із сильною ринковою економікою, менш розвинутих із формуванням ринкової системи, до яких належить і наша країна. Виникає

нове суспільство – інформаційне, що приходить на зміну капіталістичному та індустріальному. Українська держава у своєму історичному розвитку фактично ніколи не належала до капіталістичних суспільств, але сьогодні вступила у фазу формування інформаційного суспільства процес, що є незворотним і необхідним для співіснування в сучасному світовому процесі.

ПОСИЛАННЯ

1. Бромлей Ю.В. Очерки истории этноса / Бромлей Ю.В. — М. : Наука, 1983. — 412 с.
2. Етнічний довідник Поняття та терміни [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту: <http://www.soc.univ.kiev.ua/LIB/PUB/Y/YEVTUKH/index.htm>.
3. Етнічний довідник [Електронний ресурс]. А.І. Кудряченко – Режим доступу до сайту : <http://etno.uaweb.org/glossary/s.html>.
4. Кудряченко А.І. Геополітичні виклики сучасної України // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щоквартальник Нац. ін-ту стратегічних досліджень. – К.: Інтертехнологія, 2006. – №1. – С. 167–174.
5. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера земли /Л. Гумилев //Антология мысли – М. : Эксмо, 2007. – 736 с.
6. Бромлей Ю.В. Этносоциальные процессы: теория, история, современность /Ю.В.Бромлей – М. : Наука: АН СРСР; Ин-т этнографии им. Моклухо-Маклая. – 1987. – 204 с.
7. Бромлей Ю.В., Национальные трудовые традиции – важный фактор интенсивного производства /Ю.В.Бромлей, О.И.Шкаратан // Социологические исследования. – 1983. – №2. – С.45 – 48
8. Рудницька Т.М. Етнічні особливості соціально-професійного, галузевого та кваліфікаційного складу зайнятого населення України // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 1 – 2. – С. 111–133.
9. Корнієнко В.О. Феномен глобалізації: теоретичний погляд на основні ідейні засади /В.О.Корнієнко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – №598. – С. 24–28.
10. Ф. Уэбстер. Теории информационного общества / Ф.Уэбстер; пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Малыхиной; под. ред. Е.Л. Варгановой. – М. : – 2004. – 398 с.
11. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: [монографія] / М.А.Козловець. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – 558 с.

Kuchin Y.G. The Peculiarities of Labour Motivation of the Nation in the Information Society / Европейский университет.

The article highlights the problems of **ethnogenesis** of **interethnic relations** of population in Ukraine. **Emphasis rests on** the aspects of **interethnic cooperation** in economics and ethnic peculiarities of labour choice in the period of Ukraine's joining the globalization processes and development of the information technologies.

Keywords: ethnogenesis, interethnic cooperation, globalization, information technologies.

Кучин Я.Г. Особенности трудовой мотивации этноса в информационном обществе / European University.

В статье рассматриваются вопросы этногенеза межэтнических контактов населения, проживающего на территории Украины. Аспекты межэтнических взаимодействий в хозяйственной деятельности и этнические особенности в выборе трудового направления в период вступления Украины в глобализационные процессы и развития информационных технологий.

Ключевые слова: этногенез, межэтническое взаимодействие, глобализация, информационные технологии.

Стаття надійшла до редколегії 15.03.2012

Прийнята до друку 26.03.2012